

„CAMPANIA" ROTHERMERE PENTRU REVIZUIREA TRATATULUI DE LA TRIANON

Valeriu Florin Dobrinescu - Vintilă Florescu

Lordul Rothermere, proprietarul ziarului „Daily Mail”, tipărea, la 21 iunie 1927, un articol intitulat **Locul Ungariei sub soare**. Conținutul articolului a stat la originea unei campanii declanșate în favoarea revizuirii clauzelor Tratatului de la Trianon, acțiune ce a durat aproape cinci luni și care, la un moment dat, a atins serios bunele relații între Anglia și statele Micii Înțelegeri. Efectul propagandei pro-ungare, a căruia inițiator a fost Lordul Rothermere, s-a produs într-o perioadă de relativă destindere între Franța și Anglia, astfel că și între Ungaria și vecinii ei (excepție făcând tensiunea între România și Ungaria, creată prin problema optanților unguri, care avea să-și găsească soluționarea în cadrul Societății Națiunilor).

Raporturile între Mica Înțelegeră și Ungaria au continuat să se amelioreze după rezolvarea favorabilă a împrumutului ungar și grație reglementării problemelor pendinte.

Mișcarea iredentistă ungară, cu vârful de lance „Deșteptarea ungarilor”, nu a abandonat proiectul vizând modificarea clauzelor Tratatului de la Trianon, iar guvernul moderat, condus de Bethlen, nu s-a pronunțat în favoarea unei acceptări irevocabile a noii ordini teritoriale stabilite la 4 iunie 1920¹.

Statele Micii Înțelegeri erau vigilente și nu și-au făcut niciodată iluzii în ceea ce privește scopurile urmărite de unguri, în pofida faptului că efortul lor de apropiere era sincer și căutau o veritabilă ameliorare a raporturilor menționate. De asemenea, ele știau că Budapesta nu a abandonat veleitățile de a „recuperarea” teritoriilor care, după opinia ei îi aparțineau. Această tensiune latentă putea izbucni dintr-un moment în altul și angaja un conflict deschis în Europa Dunăreană. De aici, pericolul iminent început odată cu campania declanșată de Lordul Rothermere.

„Campania” s-a întărit și prin tăcerea inițială observată la Foreign Office - în realitate, aceasta reprezenta o tactică adoptată de Londra pentru a evita o problemă cu Lordul Rothermere, dar statele Micii Antantei au văzut în atitudine un acord tacit sau o complicitate din partea Angliei.

Încă din 1922, „Oxford League for Hungarian Selfdetermination” susținea o activitate publicistică foarte bogată în favoarea „refacerii” vechii Ungarii. La această acțiune participau mai multe personalități politice engleze². Acțiunea Rothermere, așadar, nu s-a născut pe un loc gol.

¹ O. Carmi, *La Grande Bretagne et la Petite Entente*, Genève, Droz, 1972, p.116.

² S. Fanyes, *Ungaria revizionistă*, București, Editura Mureș, f.a., p.112-158.

Să rememorăm că Rothermere fusese, la începutul lunii iunie 1927, oaspetele Budapestei. Cu prilejul unui dineu, Bethlen făcea aluzie la „prieteniile țării sale, care sunt gata să intervină în favoarea minorităților ungare din statele succesoare”³.

Rothermere credea că noile frontiere ale Europei Dunărene constituiau o amenințare pentru pacea în zonă, lordul acuzând pe conducătorii aliați pentru „destrămarea fostei monarhii austro-ungare”. Dacă situația actuală de instabilitate și incertitudine continuă, amenința Rothermere, cercurile financiare de la Londra și New York City trebuie să-și reconsidere atitudinea lor față de creditele destinate statelor Micii Antante”⁴.

Articolul lui Rothermere a avut un ecou extraordinar în Ungaria, deoarece aspirațiile iredentiste erau încurajate de o personalitate care reflecta, și într-o mare măsură, manipula opinia publică din principalele puteri anglo-saxone.

Lordul Rothermere, proprietar al unui trust de presă din Anglia, S.U.A. și Canada, era adeptul revizuirii clauzelor tratatelor de pace. Legat prin interese financiare de cercurile politice și industriale germane, sprijinitor al guvernului de la Budapesta, Rothermere era interesat și de tentativele „legitimiste” de reinstaurarea monarhiei în Ungaria și implicit în afaceri de spionaj în favoarea Berlinului⁵. Să notăm că „Daily Mail” avea un tiraj de două milioane de exemplare, iar „campania” sa revizionistă sa reflectat și în cele 71 de gazete ale trustului.

Rothermere nu a precupețit nici un efort financiar, el cheltuind în „campanie” aproape 15 milioane de dolari⁶.

La Londra s-a creat „Comitetul ungar pentru revizuire”, iar campania de calomnie la adresa poporului și statului român nu a cunoscut limite. Se falsifica istoria românilor și se prezenta denaturat situația minorităților, îndeosebi a celei ungare. De pildă, sa afirma, cu totul nejustificat, că România a procedat la expulzarea a 650.000 de unguri din Transilvania.

Implicarea directă a familiei Rothermere în încercările eșuate de restaurare a monarhiei ungare, pe de o parte, și concesiile făcute capitalurilor engleze în Ungaria, pe de alta, au constituit cei doi piloni, politic și financiar, ai acțiunii revizioniste prin intermediul lui Rothermere. Acest lucru îl sesiza și ziarul „Indépendance roumaine”, organ al liberalilor, care sublinia că acțiunea lui Rothermere nu era străină de tentativele făcute de unii capitaliști englezi pentru a-și subordona bogățiile naturale ale Ungariei⁷. În articol era prezentată și problema optanților, dar opinia lui Rothermere nu a fost în măsură să influențeze pe Austin Chamberlain și alți membri ai comitetului însărcinat să o dezbată.

Ziarele din statele Micii Antante, au adoptat, în pofida deciziei lui Rothermere de a-și materializa planul revizionist și a reacțiilor „istorice” ale presei ungare, un ton moderat. Dimensiunile „afacerii” au rămas modeste încă de la început, deși, după reacția ministrului cehoslovac de externe, Beneš, a urmat un schimb acid de scrisori între acesta și Rothermere.

³ *Ibidem*, p.124.

⁴ *Ibidem*.

⁵ A. Gociman, *România și revizionismul maghiar*, București, „Universul”, 1934, p.30.

⁶ „Curierul american” din 20 aprilie 1928.

⁷ O.Carmi, *op. cit.*, p.135.

Schimbul de scrisori și tonul din ce în ce mai amenințător întrebunțat de Rothermere au demonstrat că publicarea articolului nu reprezenta o acțiune izolată, ci făcea parte dintr-o „campanie” minuțios pregătită având ca obiectiv revizuirea tratatelor de pace.

La 16 iulie 1927, „Daily Mail” aducea la cunoștința cititorilor constituirea unui comitet având drept obiectiv „să studieze evoluția situației în Ungaria, România și Iugoslavia”. Comitetul, care urma să analizeze clauzele Tratatului de la Trianon și diferențele existente între statele succesoare, se compunea din lorzii: Charmwood, Phillimore, Newton, Thomson, pe scurt toți „lobby” pro-unguri.

Inițial, premierul Bethlen a aprobat „campania” și a crezut că a sosit momentul pentru a se da satisfacție „justelor revendicări” ungare dar, la 7 august 1927, a declarat că guvernul său nu o sprijină, neexistând momentul oportun⁸ pentru satisfacerea acestora.

Lordul Rothermere a dat un nou impuls „campaniei” sale publicând, în „Daily Mail”, un al doilea articol, intitulat **Cuția cu pulbere a Europei**, urmat de un al treilea, câteva zile mai târziu, intitulat **O gravă injustiție**. În primul articol el ataca, în principal, reforma agrară din Cehoslovacia. Acest atac era considerat ca foarte puternic pentru statele succesoare, deoarece el viza un domeniu vulnerabil: acela al finanțelor. În Budapesta s-a creat „Liga pentru Revizuirea Tratatelor”, care și-a propus să furnizeze lui Rothermere toate informațiile necesare „campaniei” sale.

Reacția anti-Rothermere, dusă de Mica Antantă, s-a făcut simțită la nivel diplomatic și la cel al opiniei publice, în special al presei. Diplomații celor trei state, acreditați la Londra, au încercat să convingă Foreign Office-ul să combată deschis „campania” purtată de „Daily Mail”. În scopul de a se delimita de Rothermere, Foreign Office-ul a trebuit să se declare, fără nici un echivoc, în favoarea menținerii clauzelor Tratatului de la Trianon⁹.

Ministrul României de la Londra, Nicolae Titulescu, transmitea lui I.Gh.Duca, la 23 august 1927, că, în urma campaniei lui Rothermere, problema optanților a devenit „foarte simultană cu adeziunea la campania lui Rothermere a unor personalități engleze”, a fost deschis un al doilea front de către cercurile revizioniste, al căror obiectiv era de a proba că, în timpul Conferinței de Pace, fuseseră făcute promisiuni solemne care ar fi permis, în viitor, revizuirea tratatelor. O scrisoare a lui Gordon Ross, membru al Comisiei de delimitare a frontierei ungaro-cehoslovacă, a fost tipărită la 20 iulie 1927; scrisoarea evoca o notă a lui Millerand, adresată delegației ungare în chestiunea revizuirii teritoriale, ceea ce discredita tratatele existente. Nota a fost însoțită de un document al lui M. Paleologue din anul 1920. Bineînțeles că presa ungară, ca și un interviu al primului ministru Bethlen au denaturat conținutul real al *Notei Millerand*, falsificându-l. În spiritul Foreign Office-ului și Quai d’Orsay-ului, *Nota Millerand*¹⁰ nu prevedea decât rectificări minore, chestiuni speculate la Budapesta.

Rothermere nu a renunțat la luptă și aderarea ex-premierului, David Lloyd George, la „campania” pro-ungară dusă în „Daily Mail” a mărit neliniștea statelor Micii Înțelegeri. Fostul premier răspundea unui cetățean ungar, Földiak, printr-o scrisoare

⁸ F.C. Nanu, *Politica externă a României (1919-1933)*, Iași, Institutul European, 1993, p.131.

⁹ O.Carmi, *op. cit.*, p.133.

¹⁰ Gh. Buzatu (coord.), *Titulescu și strategia păcii*, București Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p.437.

deschisă. Trei elemente ale scrisorii - imperfecțiunea tratatelor de pace, existența unui mijloc constituțional, articolul 19 din Covenant -permiteau revizuirea Tratatului de la Trianon și recunoașterea elementelor, noi („campania” Rothermere), după opinia lui Lloyd George făcea o asemenea revizuire indispensabilă¹¹. Lordul Newton a prezentat declarațiile, lui Lloyd George în Camera Lorzilor, considerând că acțiunea Rothermere trebuia continuată, iar un membru al Comitetului pro-ungar, Gower, s-a deplasat la Budapesta pentru a studia situația anacronică creată în urma încheierii tratatelor de pace. Concluziile misiunii lui Gower urmau să fie supuse, sub forma unui raport, analizei Comitetului de la Londra. Gower, în timpul vizitei la Budapesta, l-a văzut pe ministrul român pentru a-l avertiza că „atâta timp cât România nu ia în considerație (revendicările minorităților) ea nu va obține credite în Anglia”¹².

Între timp, implicarea senatorului american Baruch Borah în „campanie” a înrăutățit atmosfera politică europeană. Prin intervenții - scrisori sau interviuri - Borah aproba acțiunea Rothermere, opinând că se impune o revizuire a Tratatelor de Pace din 1919-1923.

De altfel, la începutul lui decembrie 1927, Rothermere va întreprinde o vizită în S.U.A., în scopul organizării mișcării revizioniste de peste Ocean. Rothermere a vizitat colonii ungare din statele New York, Illinois, Indiana, Michigan, Ohio, Wisconsin și Pennsylvania și a acționat în vederea organizării elementelor revizioniste din această emigrație. La 12 martie 1928, într-un discurs, lordul englez a atacat statele Micii Înțelegeri și a propus formarea unei „Uniuni mondiale ungare, care să acționeze, pe plan internațional, pentru revizuirea sistemului tratatelor de pace încheiat la finele Marelui Război”¹³.

Publicațiile românești din S.U.A., au arătat legăturile directe ale lui Rothermere cu cercurile revizioniste de la Budapesta și pericolul pe care „acțiunea” sa îl reprezenta pentru pacea europeană și mondială.

Dezbaterile din Camera Comunelor arătau, dealtfel, că unii conducători politici englezi nu aveau încredere în „stabilitatea politică a noii ordini creată în anii 1919-1923 în Europa centrală și orientală”¹⁴. Întors de la Berlin, Lordul Beaverbrook comunica ministrului român că diplomații germani ar dori să încerce să facă prin el ceea ce ungurii efectuau deja prin Lordul Rothermere în favoarea Budapestei¹⁵. Era clar că în Marea Britanie, politica reprezenta rezultatul practic al lucrurilor, iar evenimentele influențau concepția diplomatică¹⁶. N.Petrescu-Comnen comunica de la Geneva, la 11 decembrie 1927, că își menținea impresia potrivit căreia „la Londra s-a lucrat în favoarea ungarilor în ultimile trei luni”¹⁷. Acțiunea desfășurată în atare sens de Lordul Rothermere în Marea Britanie, îi mărturisea A.Chamberlain lui N.Petrescu-Comnen, „nu va avea nici o influență asupra politicii Londrei”¹⁸. Ministrul român la Liga Națiunilor transmitea că

¹¹ O. Carmi, *op. cit.*, p.147.

¹² *Ibidem*, p.148.

¹³ „America” din 16 martie 1928.

¹⁴ B.C.S., fond Al.St.Georges, Arh. M.Mitilineu, dosar 1/CIII.

¹⁵ Arh. M.A.E., fond 71, Anglia, General, dosar 1, 1925-1932, f.64, (telegrama nr.2280, de la Londra, 6 octombrie 1927, semnată C.M. Laptew).

¹⁶ *Ibidem*, p.37 (telegrama nr.113, de la Londra, 16 ianuarie 1927, semnată N.Titulescu).

¹⁷ *Idem*, dosar 39, 1920-1937, f.94.

¹⁸ *Ibidem*.

secretarul de stat al Foreign Office-ului va fi nevoit să ia, din nou, o atitudine fermă în această chestiune¹⁹. De altfel, în mai multe rânduri, cabinetul britanic a luat în discuție chestiunea raporturilor cu Ungaria. Astfel, încă din 1925, guvernul englez privea regimul ungar drept „antidemocratic” și „tulburător al păcii”²⁰.

Correspondența diplomatică engleză dovedește ca A.Chamberlain și Foreign Office-ul s-au opus „inițiativei” lui Rothermere de revizuire a clauzelor Tratatului de la Trianon, dar tăcerea observată la autoritățile oficiale a întărit convingerea guvernelor Micii Înțelegeri, ca și pe aceea a opiniei publice din statele succesoare, cum că Londra sprijinea „campania” revizionistă²¹.

România și aliații săi din Mica Înțelegere au încercat să convingă Foreign Office-ul să combată campania purtată prin „Daily Mail”. În scopul de a dovedi opoziție la campania lui Rothermere, Foreign Office-ul a trebuit să se declare, fără echivoc, în favoarea menținerii clauzelor Tratatului de la Trianon, căci lui i s-ar părea inutil ca să spună că aceste articole nu au nici o valoare. „Daily Mail”, care avea un tiraj considerabil, i-a influențat cert pe cei care „erau mai puțin avizați”²².

Foreign Office-ul a ignorat „campania” Rothermere și atunci când un grup de lordzi a încercat să pună chestiunea în Camera superioară pentru a o contracara, el a fost de părere că o asemenea intervenție ar da un „avertisment gratuit”, inițiatorului ei.

---

¹⁹ *Ibidem*, f. 98.

²⁰ Arh. M.Ap.N., fond 5417, Poziția 690, dosar f.n., 1929, f.351.

²¹ O.Carmi, *op. cit.*, p.124.

²² *Ibidem.*, p.133.